

Tjenester fra banken, eller i bankens tjeneste?

Tommy Sotkajærvi

psykologspesialist, leder Psykologforeningens klimautvalg

Tuva Bræin

psykologstudent og utvalgsmedlem

Som storkunde i Danske Bank risikerer Akademikerne at deres medlemmer ufrivillig investerer på tvers av vedtatt policy og verdigrunnlag. Hva skjedde, og hvem har ansvaret?

Åvære etisk, bærekraftig forbruker anno 2021 er en stadig mer utfordrende øvelse. Fra naturen jobber vårt eget moralske bedømmelsessystem mot oss: Klimakrisen og dens beslektede etiske dilemmaer er «komplekse, storskala og utilsiktede fenomener» (Markowitz & Shariff, 2012). Fenomener som er krevende og ikke-intuitivt belastende for oss kognitivt, gjør oss sårbare for psykologisk forsvar, resignasjon, hjelpeløshet eller urealistisk optimisme, samt for moralsk polarisering og gruppetenkning.

Marginal påvirkningskraft

Flere av oss forsøker så godt vi kan. Vi bytter fra bensin til elbil, kutter flyreiser, kildesorterer, spiser mindre kjøtt og bruker handlenett. Samtidig hører man om barnearbeidere som graver etter kobolt til batteriene i Teslaen, hvordan plasten du kildesorterte, plutselig havnet på en søppelfylling i et mindre regulert u-land, at avokadoen i salaten din brukte 70 liter vann.

En av de viktigste driverne for klimaendringer, naturødeleggelser og menneskelig lidelse avhenger av hvordan økonomiske institusjoner beveger penger

Det er vanskelig å være bærekraftig konsument. Produksjonslinjer og selskaper som bidrar til det vi konsumerer, er i økende grad blitt globalisert og fragmentert. Enkeltforbrukernes påvirkningskraft er marginal i møte med et stadig mer komplekst og ansvarsdiffust globalkapitalistisk system.

Forbrukermakt skapes i flokk

Forbrukermakt er noe som skapes i flokk. Som medlem i organisasjoner som WWF, Framtiden i våre hender, Zero, Natur og Ungdom eller lignende kan man organisere seg, for å bli hørt.

Samtidig: Penger har større gjennomslagskraft enn ord. En av de viktigste driverne for klimaendringer, naturødeleggelser og menneskelig lidelse avhenger av hvordan økonomiske institusjoner beveger penger. Pensjonssparingen, fondsporteføljen og de daglige banktjenestene dine kan bety mer enn du tror. Det svimlende tallet to hundre og fjorten trillioner kroner sier i alle fall sitt. Ifølge en 2020-rapport publisert av Rainforest Action Network (2020) mfl. er dette hvor mye penger de 35 største bankene har investerte i olje og gass i årene mellom inngåelsen av Parisavtalen i 2015 og 2020. Faktisk økte bankene sine investeringer i denne bransjen årlig i samme periode. Med slike tall er det tydelig at hvorvidt en småsparer hopper av lasset, vil bety lite mer enn en musefjert på et

åpent jorde. Det er mer sannsynlig at en kollektiv bevegelse av pengeflyt fører oss nærmere en endring i bærekraftig og etisk retning.

Fagforeninger i Norge har en betydelig påvirkning på hvor flere tusen medlemmer plasserer pengene sine. De gjør avtaler med utvalgte samarbeidspartnere, og presenterer veletablerte og tilsynelatende sikre investeringsmuligheter og bankavtaler for medlemsmassene. Samarbeidspartneren nyter godt av foreningens integritet. Foreningens medlemmer nyter godt av gode tilbud.

Psykologforeningen har gjennom Akademikerne inngått et slikt samarbeid med Danske Bank.

Etisk bankguide er en omfattende årlig gjennomgang av bankenes retningslinjer, krav og policydokumenter, utført av Framtiden i våre hender og Forbrukerrådet (Etisk bankguide, 2020), der norske banker sammenlignes på tvers av kjøps- og investeringsområder knyttet til etikk og bærekraft. Siden først utgitt i 2016, har samtlige banker forbedret seg på en rekke områder. Ser man på utviklingen knyttet til Danske Bank, er den relativt til andre banker nedslående, tross årlige forbedringer. Undersøkelsen fra 2020 plasserer Danske Bank på sisteplass blant bankene i Norge, blant annet på grunn av lave resultater på områder som klimaendringer, likestilling og våpen.

På tvers av vedtatt politikk

Danske Banks aktiviteter går dermed på tvers av Akademikerens vedtatte policy og verdigrunnlag. I sitt policy-dokument om bærekraftig miljø- og klimapolitikk skriver Akademikerne: «En utvikling mot lavutslippssamfunnet forutsetter at alle samfunnsaktører reduserer eget klima- og miljøavtrykk og vurderer klimarisiko. Dette gjelder også Akademikerne egen virksomhet» (Akademikerne, 2020).

Etisk bankguide oppfordrer deg som er misfornøyd med banken, til å gi en tilbakemelding. Man skulle tro at dette er noe som sto høyt på agendaen til Akademikerne. Klimautvalget har i flere runder forsøkt å stille spørsmål til Akademikerne. Vi har bedt om avklaring av hvordan det jobbes med å gi Danske Bank denne tilbakemeldingen, i tråd med egen policy og på vegne av medlemmene. Akademikerne har henvist oss til Akademikerne Pluss, et AS som ble opprettet i 2018 for å forvalte medlemsavtaler på vegne av medlemsforeningene (Akademikerne, 2018).

Fragmentert ansvar

Selv om Akademikerne Pluss kan vise til at de har nedfelt i styringsdokumenter at (...) selskapet skal også søke å påvirke samarbeidspartnere til å tilstrebe samfunnsansvarlige valg, og velge samarbeidspartnere som setter bærekraft høyt» (E. Johnson, personlig kommunikasjon, 04.01. 2021), kan de ikke vise til hvordan dette konkret jobbes med. Det er heller ikke mulig å gå inn og lese styringsdokumentet, eller finne noen som helst informasjon om hvordan Akademikerne Pluss jobber, via deres svært spartanske nettside. Klimautvalget ble vist tilbake til egen medlemsforening for å følge opp saken videre, da alle medlemsforeninger er aksjonærer i Akademikerne Pluss. Fragmentert og ansvarsdiffust, med andre ord.

Moralsk dissonans

Når Akademikerne tilsluttede foreninger tilbyr medlemmer avtaler fra samarbeidspartnere som driver aktiviteter på tvers av vedtatt politikk og verdigrunnlag, er ikke bare dette et eksempel på moralsk dissonans: Det svekker foreningenes integritet og troverdighet. Det hjelper ikke å organisere vekk denne dissonansen gjennom strukturer som Akademikerne Pluss. Som medlemmer i en

fagforeningssammenslutning som fronter tydelige politiske standpunkt i spørsmål om bærekraft og etikk, bør vi medlemmer kunne forvente at det er tydelige ansvarslinjer, transparens og påvirkningsmulighet opp mot de som forvalter våre avtaler.

I Psykologforeningen har klimautvalget registrert at enkeltmedlemmer har sett seg nødt til å bytte bank for å etterleve personlige prinsipper om bærekraft og etikk. Dette har resultert i dårligere rente og renere samvittighet. Enkelte lokallag har også besluttet at de ikke vil promotere Danske Bank på sine arrangementer. Det er medlemmene og lokallagene som lider under konsekvensene av Akademikernes valg av bankavtale. Det koster penger, krefter og tid for de som velger å ikke følge flokken. Som velger å «putte pengene der kjeften er», for å leve bærekraftig og etisk. De får ikke være med på gildet sammen med sine kolleger.

Mon tro hvor gode avtaler de kunne fått, bare de hadde vært flere i flokk. Var det noen som sa kollektiv forbrukermakt?

Danske Bank og Akademikerne Pluss har imøtegått kritikken fra Tommy Sotkajævi og Tuva Bræin i Psykologforeningens klimautvalg. Akademikerne har valgt å henvise til Akademikerne Pluss i tilsvaret sitt. Akademikerne Pluss er et aksjeselskap som fremforhandler økonomiske medlemsfordeler på vegne av 12 medlemsforeninger i Akademikerne.

Referanser

- Akademikerne (2020). *Bærekraftig klima-og miljøpolitikk* [policy dokument]. <https://akademikerne.no/politikk/policydokumenter/baerekraftig-klima-og-miljopolitikk>
- Akademikerne (2018, 13. desember). *Akademikerne styrker medlemsfordelene* [nettartikkel]. <https://akademikerne.no/2018/akademikerne-styrker-medlemsfordelene>
- Akademikerne (2020, 5. februar). *Akademikerne med ny klimapolitikk*. <https://akademikerne.no/2020/akademikerne-med-ny-klimapolitikk>
- Etisk bankguide Norge (2020). *Etisk bankguide: Om undersøkelsen og bankenes detaljerte skåringer (2020)*. <https://etiskbankguide.no/media/496349/detaljerte-skaaringer-2020.pdf>
- Markowitz, E. M., & Shariff, A. F. (2012). Climate change and moral judgement. *Nature Climate Change*, 2(4), 243–247. <https://doi.org/10.1038/nclimate1378>
- Rainforest Action Network et al. (2020). *Banking on climate change: Fossil fuel finance report 2020*. <https://www.ran.org/bankingonclimatechange2020/>